

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻԺ. — ՇՐՋԱՆ ԺԳ.

1880

ՏԱՐԻ ԺԳ. ՀՈԿՏԵՄ. 31.

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԺԱՆՈՒՊԱՐ ՀՆԵՐԸ

Ինչո՞ւ այս իմ սիրտը ինչո՞ւ են վիճակդ ու գլխիդ եկած բաները քեզ սոյզպէս շուտ շուտ տխրեցնում: Ինչո՞ւ ես ցաւում: Հազարաւոր ուրիշ մարդիկների բազմաւոր կեանքը տեսնելով, ու վայ առ վայ գլխիդ որ դու դուրի ես մտածում, քեզ միայն բաժին չկայ: Ինչո՞ւ ես լաց լինում: Քո մտաւոր դու թիւների վերայ ու ախ քաշում: որ գուր կարծես՝ այնպէս չը որս համար ես եկել, որ միայն տրտմութիւն, ու ցաւ տեսնես: Ի՞նչ միջակ դու յիրաւի շատ անբազտ և շատ խղճալի մարդ ես փնջդ ես կարծում եմ:

Անուամս դու թէ ես անբազդ եմ, պատճառ որ ամեն բանի ինչի որ կալում եմ, չէ յաջողում: Իմ բոլոր հոգացողութիւնները՝ ջանքը, աշխատութիւնները, որ անում եմ, տեսնում եմ որ վերջը այն է դուրս գալիս, որ իմ ցանկացած նպատակիս ամենեին չեմ հասնում: Քանի քանի անգամ իմ ունեցած բաւ լաւ յոյսերովս իմ ինձ համար արած միջակ բազան կարծիքներովս, իմ ունենալու լաւագոյն ազատագրիս մասին, խաբուեցայ ու սիրտս վտտ կոտրեցաւ. կարծես թէ այդ յոյսերս ու լաւ լաւ մտքերս նորա համար էին իմ մէջ յայտնուում: որ իրանց ծաղրածութիւնները միայն անեն և իմ վերայ ծիծաղեն ու անցկենան: դեռ սիրտս միայն աւելի վիրաւորելով իր քանց լանցեցած խաբեցայ հնարքներով. դորա այն լաւ երանքներն էին որոնք երբէք չեն կատարում: Չապար ու մի բան գլխումս դրի իմ ու իմ ընտանիքիս դրութիւնը՝ լուսններս, բայց ի դուր: Ետս դուներ զարկի ոչ միել ինձ չբացեցաւ: Միշտ իմ մտով թաւալում եմ ինձ հարձակումս քեզ և զի՞նչ եմ անում:

զամ վասն էիր մտքից անցկացնում, որ կարելի է քեզ պատահի ու մեծ մեծ հոգսերով ինքդ քեզ նեղացնում, և քո վստահած մտն բանի տեղը յանկարծ քեզ զարմացրեց, հիացրեց մի անակնկալ արախութիւն, յոյս չունեցած տեղից, Մտքումդ գրած չէիր որ մի մեծ բան կամ մի լաւ բան գորս կդոյ քեզ համար այս այն մարդի հետ արած բարեկամութիւնիցդ որ մէկ կողմանէ նայելով, շատ ուղենալով ևս չէր, բայց սրտիդ շատ ու շատ անտրտելի բաներ դուրս այդ մարդոյ հետ ունեցած բարեկամութեանդ մէջը:

Այս ու այսպիսի բաներ զու քո կեանքում շատ անգամ տեսել, զգացիլ, հասկացել ես, Ամէն մի տարին մինչև անդամ ամեն մի շաբաթը այդ քեզ պարզ ու յայտնի կերպով ցոյց է տալիս ու շեւ կարող չէ ասել ու ուրանալ, Ինչիցն է ուրիմն՝ որ զու այսքան տեսակ բաներ քո կեանքի մէջ տեսնելուց, փորձելուց ու սովորելուց յետոյ, ևս դեռ շեւ խելորացիլ այնպէս որ աւելի իմաստուն լինելի, Ինչ որ քո կեանքում սորվեցիր, ո՛վ հոգեկէն մարդ, բոլորն Աստուծոյ էր, և նորանից է դալիս մարդիս, Աստուծոյն նստումն քեզ, գալիս ամէն բան, ինչ որ մարդիս պատահումէ, այն երկնաւոր հօրիցդ, Արդ վերայ, քո կեանքի համար յանակագծեր սարքած ժամանակդ, ամենից քիչ ևս մտածում, կամ նորան մտքդ ես բերում այն պատճառով, որ միայն շատ ցանկալի էր քեզ համար նորանից ինզրել ու ստանալ այն բանը ինչի որ մտքումդ հաստատ գրիլ ես հասնելու, և ինչ որ քո կարծ խելքովդ ամենից լաւ բանն ես հանտում, Եթէ Աստուծ քեզ հօր նման գոտախարակողդ է, ինչի՞ շեւ ուզում բանը այնպէս սկսել, որ քեզ ամէն բան սորվեցնող վարժապետիդ երեխայի նման պարզ, հաւատացող աշակերտը գառնաս, Ազգուս զու, որ մի ժամանակ կեանքի մեծ վարժատունից գորս գաս, նորա նպատակը մի քիչ ևս չհասկացած:

Ինչ ևս որ քեզ պատահի, Աստուծոյ գործն է, Մտքումդ սարքած որ բանն ևս անյաջող գորս գայ, այդ ևս Աստուծոյ արածն է, Ինչ բազաւորութիւն ևս յոյս չունեցած տեղից, քեզ պատահի, Աստուծոյ շնորհն ու ողորմութիւնն է, Ամենեին մի ինայեր քո ամենալաւ դժերդ թափելու այն բանի ետեից, ինչ որ քեզ համար բարի է կրեւում և այդ մտքով օգտակար, բայց ոչ մի ժամանակ հաստատ մի դնիր մտքումդ ու դուով, զիտով մի՛ հաւատալ ինքդ քեզ, թէ այն բանն է քեզ համար իսկապէս ամենից լաւն ու բարին, ինչ որ զու այնպէս ես տեսնում ու հասկանումս այլ բոլոր աշխարհիս՝ հօր նման կարգադրութիւն տուող վերին Իմաստութեանը հաւատա՛ բոլոր սրտով ու մտքով, Բանեցուր քո բոլոր խելքը, ամենայն հոգացողութիւն արա՛, ջանք ամենեին մի՛ ինայեր քո կողմից ամէն աշխատութիւն, ամէն ծանր գործ անելու՝ ազնիւ նպատակների հասնելու համար, բայց չլինի թէ մտքումդ դնես քո սրտիդ ցանկացած բանին անպատճառ հասնելու, և ինքդ քո միջում տեսլով քեզ թէ, մտքումս գրածն՝ ինչ ուզումս լինի պետք է կատարեմ, և այդ յամառութիւնովդ

կորցնես, քո բոլոր հանգստութիւնդ, քո բոլոր արդէն ունեցած բաղտա-
 շորութիւնդ, Միտք արան որ բոլոր աշխարհիս մէջ Աստուած է գործ
 տեսնում: միտք արան որ ամենայն բան նսրա ձեռքում լինելը քեզ
 համար մի մեծ բաղտաւորութիւն է: քո ցանկութիւններիդ հա՛ կատարուել
 են, հա՛ շին կատարուել: Աչ մի բան մի սկսիր, ոչ մի բան մի վերջացնիր,
 քո ապագայի համար մտքումդ պատարագ մի՛ անիր թէ: այսպէս կանեմ
 այնպէս կանեմ, որ վերջս լաւ լինի. քո ապագայի համար որ նախագի-
 ծեր շինելու լինիս, ինքնդ քեզ ասա սուրբ դրքի այս սկի խօսքերը թէ:
 « Եւրոպէ՛ր Յէրոջ աւագն ճանաչողներդ, « Եւրոպէ՛ր վեր գի՛ր, պարտաւոր չե՛ս
 կան: » Ա՛լ որ ոչ մի բանի մէջ միայն իւր վերայ յոյս չէ դնում, զիտեսնա-
 լող, որ առանց Աստուծոյ բան չի լինի նա ոչ մի ժամանակ չի կորչել:

Ա՛լի բան! Աւարտ է « Եւրոպէ՛ր »:

Ա՛լ է, որ ուրիշ կարծիքի է գնում, եւ եթէ այդ մասին կարծիք չու-
 նիս ու չես ես կարող ունենալ, ապա ինչի՞ համար ես պիտէս ապրում
 ե այնպէս գործ տեսնում, որ կարծես թէ ամեն բան քո ձեռքդ է. Ինչի՞
 համար ես բոլորովին հաւատացրել ինքդ քեզ թէ, քո ուժից, քո խել-
 քից, քո ձեռքից շատ բան կգայ, և դու այնքան իմաստուն մարդ ես,
 որ միայն ինքդ ես խմանում թէ, ի՞նչ է պետք քո խաղաղութեան, քո
 սրտի հանգստութեան համար. ինչու ես կոխ աալիս, քո վիճակի, քո
 դրութեան հետ. ինչի՞ ես տրանջում, կրք որ քո մտքումդ գրածները
 դուր են դուրս գալիս, ու քո ունեցած յոյսերդ չեն կատարուում:

Հա՛, ա՛յն բան Աւարտ է, յե՛ն է, Նո՛ւ բան է, Նա է « Եւրոպէ՛ր »: Սրտիդ
 վրա ցանկիր քո ցանգ. բայց նորանից, այնտեղից, վերեկից սպասիր ու
 յոյս ունեցիր ցանքիդ դուրս գալուն ու հասնելուն. շինիր տունդ, բայց
 նորանից, այն տեղից, վերեկից յոյսդ դիր պաշտպանութիւն գտնելու մը-
 րրկից, կրակից, ջուր կոխելից. քո ապագայի համար մտքումդ բաներ
 սարքիր, բայց մտքումդ հաստատ մի՛ գնիլ, որ անպատճառ պէտքէ յա-
 ջողին. այն եւս մտքիցդ անցկացրու, որ քո ցանկութիւնների բոլոր-
 վին ներհակը, կարելի է պատահի, պատճառ որ ամեն բան Աստուծոյ զոր-
 ճնորինողը, Աստուծոյ զորն ու Առաջնորդողն ամենից լաւ է իմանում, թէ
 ինչն է քո կամ ուրիշի համար ամեն բանից լաւը. Կու ես փող աշխա-
 տիր, զու ես այս անցաւ որ աշխարհիս ժամանակաւ որ կալքի տեր եղիր.
 Բայց նորանից, այն տեղից, վերեկից խմացիր, թէ քո կալքդ քեզ համար
 չահաւոր էր, թէ չէ. անգործ մի մնալ, բան արան, անհոգս մի՛ լինիր,
 ձեռքիցդ եկած բանն արան, մի՛ թողնիլ, բան յատպացուր, բան զուխ
 ինքր, բայց նորանից սպասիր օրհնութիւնը:

Ա՛լի բան! « Եւրոպէ՛ր » Աւարտ է: Աշխարհիս մէջ պատահանք ա-
 սած բանը չկայ. այլ ամեն բան մին մինի հետ կապ ունին իրրեւ պատճառ
 ու գործ, ամեն բան իւր պատճառն ունի և այն պատճառիցն է գործը. յա-
 տաջ գալիս. պատճառը որ չլինէր, այն գործն ևս չէր լինիլ, ուրիմն
 պատճառն ու գործը մին մինի հետ կապ ունին. Ամեն բան կարգի գնող:

Աստուծոյ խնայեալ անձնաւորացն իւր-վոր չընէալ քո վիճակդ ևս
 տնօրինողը նա է որ թէ զու ես քո վիճակիդ ստեղծողըս այլ մտիք
 Աստուծոյ որ քեզ աշխարհք է բերել որ քեզ պէտքէ գաստիարակի
 այնպիսի բարձր երջանկութիւնների կատարելութիւնների հասնելու հա-
 մար սրոց համար երկնքի տակը յարմարաւոր անուն գտնելու անալ
 չենք կարող Մարգաւ քալոր մարդկային ազգը այս աշխարհում մի
 բարձր կոչման համար է դաստիարակվում քայց այս դաստիարակու-
 թիւնը այն տեսակ վիճակների մէջ գտնուելն է այն տեսակ մեզ մեր
 կեանքին մէջ պատահելու մեր գիտին գտլու բաներն են որ ամեն մի մարդ
 ինչ վիճակի մէջ որ իրան գտնուելը պէտք է այն գրութեան փորձն է առ-
 նումս կամ ինչ որ իւր կեանքի համար իրան գիտին պէտք է զայս այն
 է իրան պատահումս Այն աղգելը որ յայլ շոտլ ու փարձամ կեանք
 անց կացնելով իւրեանց արժանաւորութիւնը կորցնուածն կամ սրոց քա-
 ղաքացիքը աններկի կամապտշտութիւնից վատանումն պատերազմի սար-
 տափելի աղմուկն ու չիտմն է նոցա զգուստացնում նոցա վերայ զար-
 ձեալ ոյժ բերում նոցա նոր սիրտ ապիս նոցա քաջ հոգին զարթեցը-
 ծում հասարակաց թշուարութիւնը սարմուռէ նոցա մը եզո՞՞ կամա-
 պաշտութիւնը և այն առարկութեանը որ քաղաքական մտքով միտարտ
 և միահոգի լինելու զգացումի մէջն է իւր արժանաւոր տեղն ու նշանա-
 կութիւնը տալիս Զարից զուրս իրան մեծ մարդ կարծողի ու իւր նման
 մարդոց բանի տեղ չընող գոռոզի ատիլ և զգուելի տարարտանութիւ-
 նը կտարու մէ յանկարծ պատահած թշուարութիւնը ծնողաց աշխարհա-
 սէր ունայնասիրութիւնը կտարու մէ շատ անգամ զաւակների անժամանակ
 հոգ մանելը քայց հեղ ու խոնարհ սրտով մարդին բարձրացնում աս-
 տուածային ողորմութիւնը

Միտք բեր՝ ո՞վ մահկանացու մարդ քո կեանքի ամենալաւ օրերը երբ
 սիրտդ ուրախութիւնով լցուած էր և ինչպէս պիտի պինդ էր խփում
 որովհետեւ բաղաւորութեան մէջ էիր առանց քո աշխատութեան առ-
 անց նեղութիւններ քաշելուս ստանց շարշարանքի — ու այդտեղ ճա-
 նաչիր Աստուծոյ մաաը Միտք բեր այն օրերը որ զու ուրախութիւնի-
 ցըդ հիանումէիր ամեն բանած գործիդ յաջողութեան մէջ տեսնելով Աս-
 տուծոյ օրհնութիւնը որ քո վերայ իւր բարիքն ու բարութիւնը թա-
 փումէր ու քեզ երջանկացնում — ահա շտախը քեզ պէս ջանք ու աշ-
 խատութիւն չէին խնայել լաւ օրերի հասնելու համար քեզանից պակաս
 հոգացողութիւններ չէին արել բայց այդ լաւ օրերը չունեցան Աստու-
 ծոյ առաջնորդող ձեռն էր այգաեղ ևս Միտք բեր վախով ու կոսկած
 ներով լցուած օրերդ երբ սիրտդ կտորած գիշերվոյ նման մութ ապագա-
 լեղ վերայ էիր նայում աչքերդ սառած և մեռնելը քեզ համար աւելի
 լաւ էր համարում քան թէ ապրելը — ո՞հ ասա՛, ասա՛ ինձ ի՞նչն էր քո
 կեանքիդ պաճիսկներն քակող բաց անոզն ի՞նչն էր քո ամեն կողմից
 սրտիդ պատած տխրութիւնից մուրրւած ու շուարած գրութիւնիցդ

Հանդիմանքը Միտրոպոլիտի Բեկի Բնչպէս շատ անգամ վտայից նպակով այն բուրբոսի մանչան բաները որ զու բանի տեղ հասցի էիր դնում, քո կեանքից ընթացքի վերայ շատ մեծ ազդեցութիւն ունեցան և քո զրուածիւն զարմանալի կերպով փոխեցին: Այդտեղ ևս իմացիր, որ Աստուած կ'ալ:

Անց կացած ժամանակը որոյ սկիզբը դանել չէ կարող մարդու Աստուծոյ առաջին մի բաց զիբի նման դրած է: Նա զիտէ այն միլիոնաւոր արիւնները որ պարօրվայ օրս մարդկային ազդի մը բղխումն—պատահած բաների հասանքը նա է անօրինոգը—այս ամեն բանի ամենախղոր մի մասն անգամ զու չես կարող տեսնել, քո աչքերից ծածկւած է: Արեմն անմիտ մի համարձակութիւն չէ՞ քո կողմից, երբ որ զու քո կեանքի մը քաշած բաներում վրդովում ու տրանջում նախախնամութեան կարգի ու ընթացքի վերայ: Քո գանգատելը տրանջույց յայտնի կերպով վատ խօսել չէ՞ Աստուծոյ ամենազիտութեան վերայ:

Ապագայ ժամանակները որոց վերջը մարդիս տուած չէ իմանալ, և որոց մը մարդս ուրիշ մի բան ամենին չէ կարող տեսնել իւր մարմն, բացի զիշերվայ ահագին մութից: Աստուծոյ առաջին մայիսի առաւօտվայ նման պարզ ու պայծառ են: Այս օրվան մտքերը, զգացումներն ու գործերը միւս օրերի տարիների ու դարերի մը յառաջ եկած միլիոնաւոր իրողութիւնների պատճառներն ու ազդիւններն են: Աստուած զիտէ, բայց քո միտքից ևս զեա չէ անց կենում զու չես կարող սրտիդ տուն տալովն հասկանալ: Աւ զու կարծատես մարդ, մեր ամենի Հօր կարգադրութիւնները, քո տրամութիւնիդ ու զժգոհութիւնիդ մը քեզ անխորժ օրերումը, քննութեան տակ ես ձգում, այն ամենիմաստ ու ամենաբարի Հօր, որոյ անօրէնութիւններն այն խոր միտքն ունին, որ ամեն մի մարդ բոլոր մարդիկների բազաւորութեան համար աշխատի, ու ամեն մարդիկը միտքն միայն մի մարդի բարորութեան համար իւրեանց խելքը, ոյժը, ջանքը, շնորհքը բանեցնեն: Ո՞ր տեղիցն է պատիկ մարդու զայ մեծ մեծ երազներ տեսնելը այդ, զիտից շատ մեծ բաներ մտքիցդ անց կացնելը ու բերանիցդ հանելը: Ինչ՞ որորմէլի վաղուայ օրն առաւօտն ինչ բաներ կարող են պատահել, այդքանին անգամ խելքդ չէ հասնում որ առաջվանից ասկիւր: Եւ ինչո՞ւ համար այդպէս քիչ փոտահութիւն պէտք է ունենաս նորա քեզ ամենայն իմաստութիւնով առաջարկելուն վերայ, նորա, որ քո նպատակը որոշել է, երբ որ զու որ տեղ էիր, զեա ևս աշխարհք չէիր ծնած: Մարդս աչքը փակի կուրի նման իւր ձգտումների, զրդումների հետն է խելքով մտքով ու մանաւանդ սրտովը և այնպէս ևս գործ է տեսնում: Շատ անգամ ինքն ևս զգիտէ թէ, ինչ է անում: Իսկ ոչ մի ժամանակ զգիտէ թէ, ինչ է անում: Իսկ ոչ մի ժամանակ զգիտէ թէ, ինչ կ'զայ ձեռքիցն, կամ ինչ կ'ընկնի ձեռքը: Մի խօսք միայն, որ բերանիցը հանումէ, մի բան միայն, որ միամտութիւնով անումէ, շատ անգամ պատճառ է գարնելը՝ երկար ժամանակ քաշող:

չառ ու շառ մեծ մեծ բաներ դուրս դալու այն բանի տակից որ բանի դըժ
 տու մէ, մեծանու մէ ու ան ելի հետ ունեւորը գնում, մտնում, Ով է իմանում
 թէ, դորա վերջն ինչ դուրս կդույ, Աւրեմն աշխարհիս մէջ աննշան բան
 ամենեին չկայ, մեր աչքին շառ պատիկ պատահանուեր երեւցող զեպուս-
 ծից յառաջ են եկել արդէն շառ մեծ զիւտերը, հզօր թագաւորութիւն-
 ների շառ մեծ նշանակութիւն ունեցող հիմնական փոփոխութիւնները, որ
 ետին պորտից շառ այն կողմն են գնացել, հասել, և ով զիտէ երբ աշ-
 խարհք գալու թոռների թոռներին բարեք, կամ չարեք բերել:

Եւ ընդ որոնց ինչ է ան՝ Աստուծոյ զանազան ինչ ինչ զննելով:

Աւրախացիք շառառ ունեցող հոգի սիրտ ուրախացնող ու հանդի-
 տացնող այս խօսքերի վերայ թէ, Աստուած ամեն բան ընդ որոնց ինչ է
 անում, Գուր յաղթանակող շարագործ, որոյ փառ գործերն յաջողու-
 մէին և յաջողումն, երեսից գոյր թոցուր, զեղնիք, մտքի բերելով, որ
 Աստուած միշտ սուրբ է. խաւարի մէջ արած ամօթալի ու կեղտառ գոր-
 ծերդ չէ ընդունում, Եւ զուր անբողոքութիւններ, վիշտիք քաշող բարե-
 պաշտ մարդ, որ մեղաւոր չեղած տեղի, նեղութիւններից ու ցաւերից
 աչք չեռ բաց անում, իմացիք, որ ի զուր տեղը չէ դրել քո վերայ քո
 բեռը միշտ սիրալիք Երկնաւոր Հայրի, Յաւերոյցի, որ քաշումես պէտք
 մարբուխ ու ազնուանաս. Քաշած նեղութիւններդ քեզ համար իսկական
 բարեք են և ուրիշներին օգուտ պէտք է բերեն, որ զուր չգիտես. Յոյսդ և
 վստահութիւնդ քեզ քո գործքիդ համեմատ հատուցանող Աստուծուդ
 վերայ դիր. Քո ազատելուդ, բազում օրելուդ ժամն ևս մի օր գար-
 ձեալ կիսի:

Գուր որին նախանձն ու զրգարութիւնը հալածումէ, զուր որոյ արժա-
 նիքը, արած ծառայութիւնները, կատարած գործերը չեն ճանաչում, ու-
 նեցած առաքինութիւնը բանի տեղ չէ դրում, սիրտ ան ու զօրացիք, Օ-
 րը կդայ, քո զրգարտողները կհայտնակին ու ամօթով կմնան. ժա-
 մանակը կդայ, որ քո անմեղութիւնը կյայտնի, կարդարանաս ու կիտոյ-
 լիս, քո ունեցած առաքինութեան համար արժանաւոր պակը քո թշա-
 միներդ իրանք կհարկադրեն քո զուրից գնել:

Աստուած ամենայն բան արդարութիւնով է անում, Սարսափիք ու զո-
 դան բարեպաշտ, առաքինի ու սուրբ ձեացող մեղաւոր, Եթէ որ այսօր
 իսկ աշխարհը գեռ ևս քո երեսի վերայ ծածկած զիմակդ չէ հանում, քո
 սեւ գործերը չէ յայտնում. — մի՛ կարծիլ թէ, այն է որ ամենայն բան
 ծածկած կմնայ, որ զուր ևս հանդիստ կմնաս, որովհետեւ աշխարհիս կար-
 զի ու օրէնքի մէջ այնպէս է սահմանուած, որ եղած բաներն, որչափ ևս
 ծածուկ կերպով արած լինին, որչափ ևս ծածուկ պահին, իրանց հե-
 տեանքներն վերջապէս լոյս աշխարհի առաջ պէտք է հանեն, ինչպէս որ
 ծովը իւր մէջը ոչ մի անկենդան մարմին չէ պահում, այլ գործեալ ամեն
 է դուրս ձգում. Զուր ես ջանք անում, ոչ թ բանեցնելու հանդամանքների
 վերայ, յաղթել չես կաող, կեանքի մէջ պատահած բաներն են իշխանու-

Թիւն բանեցնում՝ նորա են կառավարողները, իրանց ունեցած ուժն ու իշխանութիւնը աւելի մեծ է, եթէ որ մենք աւելի ուշ ղնէինք մարդիկ-ները վիճակին ու նոցա պատահած բաներին, եթէ որ մեք մեր կեանքի մէջ անց կացած բաների մին մինի հետ ունեցած կապի վերայ ուշադրու-թիւնով նայել կամենայիրք, մեծ հիացումով պէտքէ տեսնէինք ու հաս-կանայիրք Աստուծոյ իմաստուն առաջնորդութիւնն ու կառավարութիւնը, և երկրպագութիւնով պէտքէ վերեւ մտիկ տայինք անքննելի Եակի վերայ, ինչ որ կցանի մարդս, այն կհնձի։ Աչ մի մարդի խելք ու հնարագիտու-թիւն այնչափ զօրութիւն չունի, ոչ մի խորամանկութիւն այնչափ մեծ չէ կարող բանել (բան անել), որ Աստուծոյ արդարութեան ճանապարհի մէջ մի ամենափոքրիկ փոփոխութիւն կարող լինի անել :

ԱՊՐԱՅԻՆ ԾԱՆՊԱՐԱՆԵՐԸ ԲՈՂՈՐՈՒՄ ԲՐԷ Ե՛Ն :

Վերջապէս երկնային Իմաստութեան նպատակը մարդկային հանգա-մանքները տնօրինելու ու կառավարելու մէջ, մինչև անգամ մեր մեղքերի պատիժը մեզ տալը, ամենիս համար զարձեւալ ուրիշ մի բան չէ, բայց եթէ բարերարութիւն, որ նորից, մեր թողած առաքինութեան ճանա-պարհն ընկնենք, Այսպէս Աստուծոյ տնօրէնութիւնները, նորա ճանա-պարհները մեր Երկնաւոր Հօր անիմանալի սիրոյ նոր նոր ու հրաշալի գոր-ծերն են միայն։ Պատճառ որ նա կամենումէ, որ մէն մի մարդ և ճշմա-րիտ երջանկութիւնի արժանանայ, զորա համար է մեզ կեանք տուել, զորա համար է միայն մեզ մասնակից արել Քրիստոսի տուած երջանկա-ցնող ուսումներին՝ և :

Այսպէս է կրթում և մեծացնում ամեն մի հայր իւր զուակին, որին իւր անձի նման է սիրում։ Եւ բարի ու խելացի զուակը բողոքովին հա-մազած լինելով հօր՝ իւր վերայ ունեցած սիրոյն, չէ տրամում նորանից, վատ չէ ասում նորան, այլ, բողոք սրտով հատարալով, յանձնումէ իմաստութեանն ու բարութեանը, նորա, որ իրան իրատողն ու զատախա-բակելով մեծացնողն է։ Քո՛հ սրտով իրան սիրող հօր ձեռքից ընդունու-մէ նորա սիրոյ պարգևներն, նոյնպէս շնորհակալութիւնով ընդունումե նաև նորա զգուշացնող ծանր խօսքերն ու խիստ վարժունքը։ Այնելումէ ուրախ սրտով այն ամենայն բարիքը, որոնք հայրը իւր փոքր հասակի մէջ զեղեցիկ ծագիկների նման իւր ման եկած ճանապարհները վերայ ցանումէ ու փութում, յանձն է առնում նոյնպէս իւր ուժերի համար ծանր այն կրթութիւններն, որոնք հայրն իրան պարտաւորումէ անելու, թէև ինքը, փոքր լինելով, զեռ ևս չէ կարող հասկանալ, թէ այս ամեն բանը, որ կատարումէ, Հօր խօսքը զեանն ձգել մտքիցն՝ անգամ՝ անց չկացնելով, մի օր, իւր հասակն առած ու կատարեալ մարդ դարձած ժամանակն, ինչ օգուտ կբերի իրան :

Այն իմ Երկնաւոր, յաւիտենական իմաստուն Հայր, ես սրտով հան-պիտեմ, ինչ ևս որ պատահի ինձ, և ինչ ևս որ ինձ, կամ իմ սրտիս մօտիկներին սահմանած լինիս, ես Քո ձեռքի տակից, Քո հաւատարիմ

